

Gerbiami tėveliai ir mokytojai,

dabar daug kalbama apie patyčias, bet visgi jų mastai mažėja lėčiau, nei norėtume. Kviečiu Jus perskaityti Benardinai.lt svetainėje patalpintą Gordon Neufeld straipsnį, kuriame pateikiamas kitoks žvilgsnis į patyčių problematiką. Čia pateikiamos ne tik galimos vaikų tarpusavio patyčių priežastys, bet ir galimi patyčių įveikimo būdai, kuriuos gali pritaikyti suaugusieji, kurie pastebi patyčias tarp vaikų. Tikiuosi rasite atsakymus į konkrečias Jums rūpimas situacijas.

Gimnazijos psichologė Kristina Leščinskaitė

Patyčių šaknis – iškreiptas prieraišumo instinktas

Svarstant patyčių klausimą, reikia kalbėti apie teisingus santykius ir minkštą širdį. Bėda ta, kad mes sukame klaidingu keliu. Sutelkiame dėmesį į elgesį, kovojame su simptomais, tačiau neužčiuopiamė problemos šaknų.

Kodėl kai kurie vaikai tyčiojasi?

Daugelis mūsų suvokia patyčias kaip elgesio problemą – kad užgauliojamas taip elgiasi tyčia. Tikra tiesa, kad žodyje „patyčios“ užkoduoja nuoroda į instrumentiškumą: kad prasiskintum sau kelią, ieškai priekabių. Tačiau dar svarbiau pastebėti, kad patyčios iš tiesų susijusios su prieraišumo instinktais, iškreiptais prieraišumo instinktais. Prieraišumo instinktas skirtas palengvinti rūpinimąsi kitu – mažu, silpnu, vargstančiu, pažeidžiamu.

Egzistuoja dvi instinktų grupės. Vienai jų būdingas poreikis priklausyti, gerbti, paklusti. Kita instinktų grupė (kuri nė neturi specialaus pavadinimo, jei kalbame apie žmones) – tai vadinamieji „alfa instinktai“: dominuoti, kontroliuoti, tarti paskutinį žodį, visada užbėgti kitiems už akių, veržtis į priekį. Tai įgalina rūpinimąsi kitu; aiškiai matome tai gyvūnų pasaulyje.

Sunkumų kyla tada, kai vaikai užgniaužia savo jausmus ir ima šalintis savo pažeidžiamumo (o tai nutinka mūsų vaikams), kai jie ne tik gauna akstiną tapti „alfa vaikais“ (tokiais, kuriems visada knieti tarti paskutinį žodį, vadovauti, kaskart imti viršų), bet kartu jiems nesudaroma sąlygų rūpintis kitu ir prisiimti atsakomybę, kas tokioje situacijoje būtų logiška. Tada susiklosto iškreipta padėtis: vaikas įtvirtina dominavimą, išnaudodamas kitų pažeidžiamumą, o tai ir sudaro sąvokos „patyčios“ esmę: išnaudoti silpną ir įgyti pranašumą prieš pažeidžiamą. Taigi patyčios yra iškreipto prieraišumo reiškiny, arba kitaip prieraišumo sutrikimas.

Atsižvelgiant į tai, veiksmingiausi būdai kovoje prieš patyčias – sugrąžinti užgaulioją į deramą hierarchijos sistemą: įtraukti vyresnius žmones (kaip pavyzdį galima pateikti Toronte užgimusią nuostabią programą „Sumėgztos kartos“ (angl. *Knitting the Generations*) arba mažesnius vaikus. Vienu ar kitu būdu užgauliojamas įtraukiamas į natūralią globos santykių hierarchiją, kokia ji iš tiesų ir turi būti.

Sykiu, kai vaikas užmezga tvirtą ryšį su jį globojančiu suaugusiu asmeniu, surambėjusi vaiko širdis pamažu ima minkštėti. O, kaip žinoma, nebūna minkštos širdies užgauliojant. Kai vaikas susigražina jausmus, jis susigražina ir gebėjimą rūpintis kitu. Tai didžiulis skirtumas.

Taigi svarstant patyčių klausimą, reikia kalbėti apie teisingus santykius ir minkštą širdį. Bėda ta, kad mes sukame klaidingu keliu. Sutelkiame dėmesį į elgesį, kovojame su simptomais, tačiau neužčiuopiamė problemos šaknų.

Ar įmanoma „perauklėti“ užgaulioją?

Tikrai taip. Jei tik suprantama, kad problemos esmė – iškreipti „alfa instinktai“. „Alfa instinktų“ paskirtis – rūpintis kitu, saugoti ir ginti. Tai nuostabūs instinktai. Tačiau, kai vaikas pradeda šalintis savo jausmų, susiklosto iškreipta padėtis: toks vaikas ima kibti prie pažeidžiamiausių, išnaudoti silpnesnius.

Kai vaiko širdis suminkštėja, net jei labai pamažu, šiuos instinktus reikia nukreipti derama linkme. Tada užgauliojotys pradeda pašėlusiai ginti ir rūpintis tais, kurie prie jo prisirišę – o būtent tokia ir yra pirmą kartą „alfa instinktų“ funkcija. Tačiau lieka kita problema: „alfa vaikas“, netgi minkštos širdies, gali nesijausti globojamas, taigi būtina užtikrinti jam švelnų, rūpestingą, tačiau kartu tvirtą dominavimą jo paties atžvilgiu.

Ar tėvai žino, kad jų vaikas tyčiojasi?

Dažniausiai ne. Kartais sunku deramai įvertinti tuos, kurie yra arčiausiai. Patyčių instinktai gali išryškėti būnant atskirai nuo tėvų ir kitų suaugusiųjų.

Svarbiausia atkreipti dėmesį į du dalykus: pirmiausia atsakyti sau, ar auginate „alfa vaiką“, kuris visada veržiasi būti pirmas, tarti paskutinį žodį, visada siekia vadovauti? Antra, ar pastebite, kad vaikas slopina savo jausmus? Ar dažnai girdite: „Man nerūpi“, „Nesvarbu“, „Koks skirtumas“? Tokiam vaikui nuobodu, jis nekalba, dėl ko krentasi, kas kelia liūdesį, niekad neprisipažįsta, kad būtų dėl ko nors sunerimęs, išsigandęs, niekad nesako „aš jaudinuosi“, „man baisu, neramu“.

Taigi jei auginate „alfa vaiką“, kuris pasidarė abejingas savo jausmams, galite būti beveik tikri, kad jis ims išnaudoti jaunesnį brolių ar seserį; išnaudos silpnesnį ir pažeidžiamą.

Kaip patyčių problemą turėtų spręsti mokyklos?

Nieko nepasieksime, jei telksime dėmesį vien į vaikų tarpusavio elgesį – mokysime gražiai sutarti vieną su kitu, neužgauti vienam kito jausmų. Kad ir kaip norėtume, neišrausime polinkio į agresiją. Jis būdingas visiems žinduoliams. Šis polinkis sustiprėja tam tikromis sąlygomis, o jos visada susiklostys ten, kur kai kurie vaikai nejaus saugios priklausomybės nuo už juos atsakingų suaugusiųjų. Tokie vaikai užgniauzia savo jausmus ir ima nuo jų gintis. To apraiškų matome net tarp pelių.

Taigi svarbiausia gražinti vaikus į „orbitą“, kurios centre būtų jais besirūpinantys suaugusieji. Kai mokiniai klasėje „sukasi“ aplink mokytoją, kai jie jaučiasi saugūs su mokytoju, labai pagerėja pačių vaikų tarpusavio santykiai ir jie mažiau linkę į nenatūralią hierarchiją vienas kito atžvilgiu.

Tarkime, identiški dvyniai „sukasi“ aplink savo mamą ir tėtį, jei šie dominuoja jų atžvilgiu, taigi vaikams nėra reikalo „suktis“ vienam aplink kitą; jų tarpusavio ryšiai teisingi. Tačiau jei identiški dvyniai ima „suktis“ vienas aplink kitą, vienas iš jų būtinai perima „alfa funkciją“, tampa dominuojantis, o kitas pavaldus – štai ir nenatūrali hierarchija.

Štai kur bėda – mes stengiamės būti lygūs su vaikais, tarsi būtume to paties amžiaus kaip jie. Tačiau nėra jokio mokslinio pagrindo, kuris pagrįstų tokį poreikį. Priešingai, visi požymiai kaip tik liudija, kad vaikams reikalingi hierarchiniai santykiai su tais, kurie jais rūpinasi, ir tais, kurie nuo jų priklausomi. Tokiomis sąlygomis atsiranda rūpinimusi paremtas santykis ir širdys ima minkštėti.

Taigi užuot siekė būti lygūs su vaikais, verčiau dėtume pastangas atkurti tokį santykių kontekstą, kur vaikai būtų saugiai prisirišę prie atsakingų suaugusiųjų – mokytojų, jų padėjėjų, ir kartu turėtų galimybę susisaistyti su jaunesnių klasių vaikais, už kuriuos jaustųsi atsakingi.

Natūralios hierarchijos kūrimas – tai paprasčiausias ir veiksmingiausias patyčių problemos sprendimo būdas, kuris dargi nieko nekainuotų.

Autorius Gordon Neufeld, vertė Dangė Vitkienė, šaltinis: Bernardinai.lt